Szakonyi Károly

Írók testközelben

Volt egy idő, amikor esténként betértem Gyurkovicsékhoz a Karinthy Frigyes úti otthonukba. Nelli már aludt, hajnalban kelt, és ment a Lipótra dolgozni a női zártra, de Tibor vagy írt, vagy verseket olvasott. Válófélben voltam, a közelükben laktam, de a Róbert Károly körúton töltöttem az estéimet R.-nél. Akkor még nem tudtam, hogy az estéimből házasság lesz, de már nagyon az lógott a levegőben. Hazamenet leszálltam a villamosról, és becsöngettem Tiborhoz.

Kis lakás volt, hogy ne zavarjuk Nellit, a konyhába húzódtunk. Volt akkor már vagy tizenegy, éjfél előtt. Tibor szekszárdi vöröset nyitott, mindig volt szódája, fröccsöztünk. Aztán kinyitott egy halkonzervet, megmelegítette, beleütött egy-két tojást, ettünk, és vagy éjjel kettőig dumáltunk. Nem tudom, miről tudtunk annyit beszélgetni! Irodalomról írókról, nőkről, a fene tudja, mikről. Ittunk, beszélgettünk és röhögtünk. Akkoriban találtuk ki a két bohócot, a nagy mutatványra készülő artistákat, Dringet és Drongot. Talán el is próbáltunk valami bohóctréfát, mert abban az időben írtam meg azt a nevetős számot, amit a Színművészetin is tanítottak. Dring és Drong… Fura idők voltak, én válófélben, Tibor egy otthagyott házasság után, de békességben Nellivel, csakhogy meddig tudott békességben lenni Tibor? Nem akarok mumifikálódni! – mondta a sokadik fröccs után. Jók voltak ezek az éjszakai beszélgetések, rendszerint már gyalog baktattam haza a kelenföldi lakásomba, ahol a két szoba egyikében már aludt Zs. Nemrég kaptuk a szövetkezeti lakást, a még épülgető lakótelepen, de már váltunk. Alig volt némi berendezés (a felén már megosztoztunk), nálam csak a könyveim maradtak, azokat mindig hurcoltam magammal, a keletnémet íróasztal, rajta az Erika írógép, két kempingszék és egy kölcsönzött televízió, de szabadnak éreztem magam. Az idegállapot, hát… akkoriban írtam az Ablak című szöveget, és készültem egy epeműtétre. Egyik nap Bertha jött hozzám, a Jelenkornak készített interjúkat, engem is sorra vett. Epegörcseim miatt diétáztam, helyesebben nemigen tudtam enni, sovány voltam, bor és whisky tartotta bennem a lelket. Megmaradok vagy meghalok – ez volt bennem, de nem élet-

untságból, csak afféle úri depresszióból. Novellákat írtam, meg egy színdarabot.

Érzem annak a nyárnak a levegőjét. Érzem az esti szellőt, amint hazafelé baktatok a kihalt városon, érzem a semmi sincs és minden van kétféleségét, és szabadságot és megint csak szabadságot. Amit csak tragédiákkal lehet elérni. Szerelmi bonyodalmakkal. Évek voltak, nem foglalkoztunk karrierrel, csak írtunk, írni kellett, máshoz nem értettünk. „Azért lettem költő, mert embernek nem váltam be" – harsogta Tibor, és hánykolódott békesség és nyugtalanság között. Azt mondtam neki, hagyja ott a pszichológusi állását, (pedig jó fizetése volt, nekem télikabátot is tudott venni belőle, igaz, kölcsönre,) hagyja ott, és legyen szabadúszó. Megtette. Talán nem bánta meg, befogadta a céh, szerencséje volt, még ha a kívülállásáért piszkálták is. De semmi sem volt olyan nagyon fontos. Nem is lehetett. Az élet labilis volt, esetleges, nem volt szilárd talaj a talpunk alatt.

Mégis, miért hiányzik?

Bertha Bulcsu, Nagy Franciska Szakonyi, Gyurkovits

Csak azért, mert fiatalok voltunk? És már nem is voltunk azok, de mégis... azt hittük, hogy örökké élünk. Most itt vagyok nélküle és nélkülük. Tibor hősies szenvedések között elment. És elment Lázár, szenvedett egy egész nyáron át, s már nem tudta megvárni a karácsonyt. Elment Bulcsu, bár nem fogadta el a szenvedést, de a szenvedés mégis elragadta. És Dénes? A mindig szorgos és lelkes, a rajongó és hívő egyszer csak nem értett semmit a létből. Lefeküdt, és nem akart felkelni többé. De azokban az évtizedekben még mindent kibírtunk, és voltak jó napjaink. Volt munka és eredmény. Néha siker. Pedig furcsa világ volt. Négy-öt év eltelt a forradalom bukása óta, és a tömeg, (a társadalom?) mint mindig a történelem folyamán, megszokta a rendszert, mint házasfelek a rossz házasságot. Magunk között persze megvolt a politikai véleményünk, aminek esszenciája bekerült a művekbe, azt is tudtuk, ki mit vall, hova tartozik, de ezt magánügynek tekintettük, mint a vallást. Azzal törődtünk, hogy jót írjunk, mindig jót és mindig jobbat. A szorosabb baráti kapcsolatok mellett széles körű volt az írói barátág is. Tudtuk, ki jár a Belvárosi kávéházba, ki az EMKÉbe, a Metropolba, én a Marikában ütöttem fel a tanyámat, ahová naponta bejártam írni, reggel kilenctől délutánig. Elmondtam már, hogy ide járt írni Fejes Endre is, egy belső sarokasztalnál (rossz fényben) írta elbeszéléseit, és lehetne ott egy

emléktábla, hogy a Rozsdatemetőt is. Három óra felé bekukkantott Csanády Jancsi, olykor a felesége is, a szép festőnő, Besskó Gabi, Kalász Marci, vele is a felesége, Eszter, Soós Zoli, Kiss Dénes, Csukás és mások, letelepedtek az asztalomhoz, és ott diskuráltunk négyig, ötig, akkor ment mindenki a maga programjára. Ha kiadónál, folyóiratnál volt dolgom, beültem a Hungáriába, ott is találkoztam írókkal. Császár Pista magába roskadva, egymaga ült, de ha mellé telepedtem, beszédessé vált, Dosztojevszkijt emlegette, dramatizálta egyik vidéki színháznak valamelyik elbeszélését, vagy éppen a Csontváry forgatókönyvön járt az esze. Néha megkért, rendeljek neki konyakot, mert már nem akar adni a pincér. Zelk Zoltán meg Csukás és a Móra Kiadóból leruccant *szegény Yorik,* Kormos Pista, lehúzóst játszottak tíz forintos bankókkal, később aztán már húszassal, valódi hazardírozás volt. Az Új Írás szerkesztőségéből lejárt Farkas Laci, Tóth Janó, délfelé a *mélyvízbe* jött ebédelni Mándy, gyakran asztaltársa volt Domján Edit. Iván nagy tisztelője volt. *Álom a színházról* című kisregényében a színésznőt Zsókának hívják, Domján *Zsókát* alakította első darabomban (*Életem, Zsóka!),* és Mándy felhívott, hadd nevezze így a szereplőjét.

Nagy irodalmi központ volt a kávéház, Moldova Gyuri örökösen ott rótta iskolai füzetekbe, az egyik márványasztalnál, regényeit. Megpróbáltam dolgozni én is, de nagy volt a nyüzsgés, jöttek-mentek az írók, szerkesztők, csupa barát, dumálásba fulladt a szándék. Devecseri Gáborra is emlékszem, ott kávézott, egy fekete loboncú, feltűnő küllemű nő társaságában. Szép ember volt, és mindig szép, erotikus nőket láttam mellette. Sokszor eszembe jutott az a délután a piliscsabai katonai táborban, ötvenegy telén, amikor a kultúrterembe vezényeltek bennünket, mert jött a honvédelmiből egy tiszt, előadást tartani. Devecseri volt az, kénsárga paroliján arany mezőben ezüst őrnagyi csillaggal, ami szerint a lovassághoz tartozott. Később megtudtam, hogy az ötvenes években a katonai akadémián irodalmat tanított a tisztjelölteknek a zseniális görög-

latin szakos filológus, az Odüsszeia kiváló fordítója. Pénzért is a Hungáriába jártunk. A Lapkiadó pénztára ott volt az első emeleten, a szerkesztőségekben kapott utalványokért ott fizették ki a honoráriumot a hét vége felé. Akadtak, akik nem tudták kivárni a napot, és csökkent értékben eladták az utalványt. Ötvenkilencben – hogy kicsit hátrább ugorjak az emlékezésben – még volt a bejárattól jobbra, ahová később a ruhatárt helyezték, egy csöndes sarok, bársonypamlaggal a fal mentén, és kis márványasztalokkal. Szombatonként ott találkozhattam Szabó Pistával, Kiss Dénessel, Csurkával, Tóth Lacival, a későbbi Kamondyval. Még éppen csak megjelentgettem az *És*-ben, napilapokban, de befogadtak. Sánta Ferenc is feltűnt néha, kisfröccsöt ivott, nem kávézott. Pár forint volt a fekete, (a szimpla) el lehetett üldögélni mellette akármeddig.

A hatvanas évek elején a belvárosi Százéves, patinás étteremben tartotta összejöveteleit az *Élet és Irodalom* szerkesztősége. Jobbára a *Tűztáncos*-ok ülték körül az asztalt, az akkoriban – a forradalom után – megjelent versantológiáról kapták a nevüket, Váczi Mihály, Garai Gábor, Györe Imre, Simon Lajos, Simor András, Nyerges, Mezei és még néhányan tartoztak a körükbe. De ott voltunk mi is, mások, akiket hozott a lap. Tudta mindenki, hogy kinek mi a politikai hite, de ezt nem kellett megbeszélni, úgyis a művek szerint ítélt az ember. Aztán később az Új Írás asztaltársasága is a Százévesbe szerveződött. Masznyik Iván grafikája örökítette meg a társaságot, a rajz megjelent a folyóiratban. Ott ül Csurka Rákosy Gergely mellett, ott van Váci Miska meg a vagabund költő, Ladányi, Módos Péter, Kalász Marci, Galambos Lajos, és ott van Lázár Ervin meg Bertha Bulcsu, Farkas Laci persze és Illés Lajos, a főszerkesztő. De volt idő, amikor a Hungáriában jöttünk össze, megjelent Aczél is, eldiskurált a társasággal. Karinthy Cini nem fért soha a bőrében, kellett neki a hecc, odaintette a pincért, és diszkréten Aczélra mutatva figyelmeztette, hogy jól teszi, ha attól a bajuszos úrtól elkéri a fröccs árát, mert meg szokott lógni. Jók voltak ezek az esték, és jó volt a szerkesztőségekbe járni, jó volt találkozni az öregekkel, irodalmi esteken

szerepelni Tamási Áronnal, Tersánszkyval, néhány jó szót kapni Vas Istvántól csak úgy a New York palota lépcsőházában, beszélgetni a bölcs Veres Péterrel, ismerni Kassákot, ismerni és tisztelni őket. Kapott tőlük figyelmet is az ember, nem restellett dicsérő sorokat írni egy novellámról Lengyel József, vagy Szabó Magda. (Aki egyébként úgy írta alá a postalapra a gyöngybetűivel írt elismerő szavakat, hogy *a Szabó.)* Szinte zavarba ejtőek voltak Illés Endre dedikációi az elküldött könyveiben, *híved...* A nála sokkal fiatalabb Bertha Bulcsuval idős korában meghitt barátságba került, második feleségével szívesen időzött nála szepezdi kis szőlőbirtokán.

Nem kellett mindenkivel egyetérteni, és adódtak sértődések meg haragok, de olyan gyűlölködést, mint amilyen ma van, nemigen ismertünk. Egyik alkalommal a Százévesben Galambos hiába köszönt Rákosy Gergelynek, az nem fogadta. – Mi bajod velem? – kérdezte Lajos. – Mi, hát megsértettél! – Én, mivel?! - A múlt héten a pénztárnál. Azt mondtad, mi van Jézus lettél? – Galambos felnevetett. – Ne bolondozz már! Hát így mondják mifelénk Szabolcsban, ha valaki pénzhez jut... Gergely érzékeny volt, s mindig rosszkedvű, karcos, de ez csak védekező álca volt. Megszenvedte a magáét, a bajok mindig megkeresték. Eredetileg agrármérnök volt, vesztére a szocialista mezőgazdaságnak, mert szakszerűen kritizálta a balfogásokat *Az óriástök,* meg a *Kolorádóbogár* című, szatirikus regényeiben. Nagy Balatonimádó volt – ebben Berthában társra talált – és felháborodottan tudta szidni az egyre nagyobb jachtokkal urizáló újgazdagokat. Oka volt rá, úszás közben egy figyelmetlen pasas vitorlása elsodorta, megsérült a koponyáján. Fejsérülés okozta a halálát is. Nagy lóversenyező volt, a Nemzeti Szálló éttermében minden versenynap előtt Lázárral, Vathy Zsuzsával, Csurkával, böngészték a Turfot, és némi zsokéközlések szerint tippeltek. Csurkával könyvet is írtak a lóversenyről, kritikait persze, *Így ahogy vagytok* címmel. Na, hát egyik versenyen nyert vagy negyvenvalahány forintot, akkor ez még jó pénz volt, rohant a pénztárba, a lépcsőn hanyatt vágódott, betört a koponyája, többé nem is tért magához. Orvos feleségével látogattam meg a kórházba, három napig feküdt eszméletlen. Ahol lakott, a kőbányai ház falán lévő emléktáblát én avattam. Talán ez volt az utolsó, amikor szó volt róla, mert őt is elfelejtették. Gergely ötvenhatban az Új Zala című lapot szerkesztette a forradalom szellemében, nyolc évet kapott. 1960-ban szabadult, kazánfűtőként tudott csak elhelyezkedni. Későn, 67-ben jelent meg első írása. A pletyka szerint, amikor a rendszerváltás után először futott össze Csurkával a lovin, Pista tárt karral, örömmel üdvözölte – volna! De Gergely feltartotta a kezét – Ne közeledj! Ne közeledj. Tönkretettétek a mező-

gazdaságot... Mert ekkor már Pista nagy politikus volt az MDF-ben. És Gergely talán arra gondolt, hogy egyetértett a kisgazda Torgyánnal, aki követelte a *kolhozok* feloszlatását. (Ami elhamarkodottságát tekintve, nem volt átgondolt.)

Gyurlovits, Galsai, Csukás, Farkas, Milenko Nedelkovski, háttal Csurka, Kardos G. György

A nyolcvanas években Galsai Pongrác megszervezte a Sipos-asztaltársaságot. Az óbudai Lajos utca öreg vendéglőjének különtermében vegyes írói társaság gyűlt össze hetente. A séf remek étkei, sörök és jó fajta borok éjfélre már megteremtették a hangulatot ahhoz, hogy a cigányzenészek is benézzenek, és kísérjék Csukás Pista danolászását, leginkább azt a nótát, amelyikben az öreg baka frivol tanácsot ad Sztálinnak, hogy mit csináljon a sarlóval meg a kalapáccsal. Nagy barátságban voltunk ott együtt, Csurka, Konrád Gyuri, Abody Béla, Gyurkovics, Lázár Ervin, Dékány Kálmán, Kardos G. Gyuri, Kopré József, (ki emlékszik rá?) Farkas Laci és felsorolhatatlan, ki mindenki. Ment a szó mindenről, közben-közben politikáról is minden bizonnyal, különben nem fordult volna elő, hogy a pincér diszkéten ne hívja ki Galsait, mondván, az utcán egy fekete autóban várják. Gráci elsápadva ment ki a téli éjszakkába, s jött vissza ugyanígy, gyorsan felhajtani egy pohár vodkát. Csak azután mondta, hogy lehallgatják a társaságot. De, szerencsére azok ültek a kocsiban, akiket irodalomra tanított a rendőrakadémián, hát csupán annyit mondtak: – Azt hittük, összeesküvés, de hallottuk, hogy csak a rendszert tetszenek szídni... (A pontosság kedvéért, az epizódott Bertha Bulcsu még melegében megírta.) Ez már ’85 körül volt, a Siposba még azután is jártunk, sokszor már csak mi maradtunk az üzletben, (Csukás még becsomagoltatott Marinak, a feleségnek a rántott pontyból, engesztelendő a hajnalig tartó kimaradásért. „De felugrálósak vagytok!” zsörtölődött, amikor már indulni akartunk.) Mintha egy véget nem érő búcsúbanketten lettünk volna, mert aztán kilencvenben szétvált, szétszakadt az addig egységes gondolkodású író társadalom. Máig érezzük és látjuk a kárát.

Bp. 2024. szeptember 21.